

СЪДЕБНО ПРОИЗВОДСТВО ПО НАКАЗАТЕЛНИ ДЕЛА

Образуване на производството пред първата инстанция

Производството пред първата съдебна инстанция се образува по обвинителен акт, изготвен от прокуратурата (наказателни дела от общ характер) или по тѣжба на пострадалия от дадено престѣпление (наказателни дела от частен характер). Обвинителният акт и тѣжбата следва да се представят в съда с толкова преписи, колкото са обвиняемите.

Определяне на съдия-докладчик и проверка на подсъдността на делото

След образуване на делото се определя съдия-докладчик, който се избира на принципа на случайното разпределение чрез електронна система.

Когато съдията-докладчик намери, че делото, образувано по обвинителен акт е подсъдно на съда, насрочва разпоредително заседание в двумесечен срок от постѣпването му. Когато делото представлява фактическа или правна сложност, както и в други изключителни случаи председателят на съда може писмено да разреши разпоредителното заседание да бъде насрочено в определен от него по-дълъг срок, но не повече от три месеца.

Когато делото е образувано по тѣжба на пострадалия и съдията-докладчик счете, че са налице основания за разглеждането ѝ в съдебно заседание, насрочва делото в едномесечен срок.

Съдията-докладчик прекратява съдебното производство, когато намери, че делото не е подсъдно на съда.

Съобщения за насрочване на разпоредителното заседание

По разпореждане на съдията-докладчик препис от обвинителния акт се връчва на подсъдимия. С връчването на обвинителния акт на подсъдимия се съобщава за насрочването на разпоредителното заседание и за въпросите по чл. 248, ал.1 от НПК, които ще се обсъждат по време на същото. Подсъдимият се уведомява за правото му да се яви със защитник и за възможността да му бъде назначен защитник в случаите, когато участието на такъв е задължително (например: ако обвиняемият е непълнолетен; ако страда от физически или психически недостатъци, които му пречат да се защитава сам; когато делото е за престѣпление, за което се

предвижда лишаване от свобода не по-малко от десет години или друго по-тежко наказание и т.н.)

За разпоредителното заседание и за въпросите по чл. 248, ал. 1 от НПК се уведомяват прокурорът и защитникът, както и пострадалият или неговите наследници и ощетеното юридическо лице, на които се съобщава за правото да упълномощят повереник.

В 7-дневен срок от връчването на съобщението уведомените лица могат да дадат отговор по въпросите, които се обсъждат в разпоредителното заседание, и да направят своите искания. В същия срок пострадалият или неговите наследници могат да направят искания за конституиране като частен обвинител и граждански ищец, а ощетеното юридическо лице – като граждански ищец. На лицата, които могат да участват в разпоредителното заседание се осигурява възможност да се запознаят с материалите по делото и да направят необходимите извлечения.

Участници в разпоредителното заседание

Участници в разпоредителното заседание са прокурорът и подсъдимият. Неявяването без уважителна причина на пострадалия или неговите наследници, на ощетеното юридическо лице, както и на защитника (извън случаите, когато участието му е задължително), не е пречка за провеждане на разпоредителното заседание. Същото не се отлага и ако пострадалият или неговите наследници, както и ощетеното юридическо лице не са намерени на посочен от тях адрес за призоваване в страната.

Въпроси, които се обсъждат в разпоредителното заседание

В разпоредителното заседание се обсъждат следните въпроси:

1. подсъдно ли е делото на съда;
2. има ли основание за прекратяване или спиране на наказателното производство;
3. допуснато ли е на досъдебното производство отстранимо съществено нарушение на процесуални правила, довело до ограничаване на процесуалните права на обвиняемия, на пострадалия или на неговите наследници;
4. налице ли са основания за разглеждане на делото по реда на особените правила;
5. разглеждането на делото при закрити врати, привличането на резервен съдия или съдебен заседател, назначаването на

защитник, вещо лице, преводач или тълковник и извършването на съдебни следствени действия по делегация;

6. взетите мерки за процесуална принуда;

7. искания за събиране на нови доказателства;

8. насрочването на съдебното заседание и лицата, които следва да се призоват за него.

В разпоредителното заседание съдът се произнася и по направените искания за конституиране на страни в производството (частен обвинител и/или граждански ищец).

В съдебно заседание на първоинстанционния, въззивния и касационния съд **не могат да се правят възражения за допуснатите нарушения на процесуалните правила по т. 3 от посочените по-горе, които не са били поставени на обсъждане в разпоредителното заседание, включително по почин на съдията-докладчик, или които са приети за несъществени.**

В разпоредителното заседание не се обсъждат нарушения, свързани с допускането, събирането, проверката и оценката на доказателствата и доказателствените средства.

След изслушване на страните съдът се произнася с определение, с което може:

- **да прекрати съдебното производство** (в случаите, когато делото не е подсъдно на съда или когато на досъдебното производство е допуснато отстранимо съществено нарушение на процесуални правила, довело до ограничаване на процесуалните права на обвиняемия, на пострадалия или на неговите наследници);

- **да прекрати наказателното производство** (например, когато: деецът не носи наказателна отговорност поради амнистия; наказателната отговорност е погасена поради изтичане на предвидената в закона давност; деецът е починал; частният тъжител оттегли тъжбата си и т.н.);

- **да спре наказателното производство** (в случаите, когато: след извършване на престъплението обвиняемият е изпаднал в краткотрайно разстройство на съзнанието, което изключва вменяемостта, или има друго тежко заболяване, което пречи на провеждането на производството; разглеждането на делото в отсъствие на обвиняемия би попречило да се разкрие обективната истина; деецът е лице с имунитет и т.н.)

- да насрочи делото за разглеждане в открито заседание (в едномесечен срок от разпоредителното заседание).

В случаите, когато са налице основания за разглеждане на делото по реда на съкратеното съдебно следствие, постигнато е споразумение или са налице основания за освобождаване на деца от наказателна отговорност и налагане на административно наказание, делото се разглежда незабавно след провеждане на разпоредителното заседание.

Отстраняване на очевидни фактически грешки в обвинителния акт

Когато съдът установи очевидни фактически грешки в обвинителния акт, определя 7-дневен срок, в който прокурорът следва да ги отстрани. Ако прокурорът не внесе обвинителен акт в посочения срок или не е отстранил очевидните фактически грешки, съдията-докладчик еднолично, в закрито заседание отменя определението за насрочване на делото и прекратява съдебното производство. Разпоредителното не подлежи на обжалване и протестиране.

Страни в съдебното производство

Страни в съдебното производство са:

- прокурорът;
- подсъдимият и защитникът;
- частният тъжител и частният обвинител;
- гражданският ищец и гражданският ответник.

СЪДЕБНО ЗАСЕДАНИЕ

Съдебен състав

Първоинстанционните наказателни дела се разглеждат от:

- един съдия, когато се касае за престъпления, наказуеми от закона с до 5 години лишаване от свобода или друго по-леко наказание;

- от един съдия и двама съдебни заседатели - по дела за престъпления, наказуеми от закона от 5 до 15 години лишаване от свобода;

- от двама съдии и трима съдебни заседатели, когато окръжният съд разглежда наказателни дела за тежки

престъпления, за които законът предвижда наказание не по-малко от 15 години лишаване от свобода.

Когато пред окръжния съд се разглеждат **въззивни наказателни дела**, съдебният състав включва **трима съдии**, един от които може да бъде младши съдия.

Неизменност на състава

Делото се разглежда от един и същ състав на съда от започването до завършването на съдебното заседание. Когато някой член от състава на съда не може да продължи да участва в разглеждането на делото и се налага да бъде заменен, съдебното заседание започва отначало.

Резервни съдии и съдебни заседатели

Когато разглеждането на делото изисква продължително време, може да се привлече резервен съдия или съдебен заседател. Резервният съдия или съдебен заседател присъства при разглеждането на делото от началото на съдебното заседание с права на член от състава, освен правото да взема участие в съвещанията и в решаването на въпросите по делото. Когато някой член от състава на съда не може да продължи участието си в разглеждането на делото, резервният го замества с всички права на член от състава и разглеждането на делото продължава.

Разглеждане на делото при закрити врати

Разглеждането на делото или извършването на отделни съдопроизводствени действия става при закрити врати, когато това се налага за запазване на държавната тайна или на нравствеността, както и в случаите, когато трябва да се запази в тайна самоличността на защитен свидетел. Делото се разглежда при закрити врати и когато това е необходимо, за да се предотврати разгласяването на факти от интимния живот на гражданите, както и в случаите, когато подсъдимият е непълнолетен. При закрити врати може да бъде разпитан и малолетен или непълнолетен свидетел - пострадал от престъпление. Във всички случаи присъдата се обявява публично.

На съдебно заседание, провеждано при закрити врати, могат да присъстват лицата, на които председателят разреши това, и по едно лице, посочено от всеки подсъдим.

Лица, които не могат да присъстват на съдебно заседание

На съдебно заседание **не могат** да присъстват лица, които не са навършили осемнадесетгодишна възраст, ако не са страни по делото или свидетели, както и въоръжени лица, освен охраната.

Функция на председателя на съдебния състав

Председателят на състава ръководи съдебното заседание така, че да се осигури обективно, всестранно и пълно изясняване на обстоятелствата по делото, както и точно спазване на закона. Той поддържа реда в съдебната зала, като за груби нарушения може да налага глоба до петстотин лева на всеки присъстващ. Разпорежданията на председателя са задължителни за всички, които се намират в съдебната зала.

Отстраняване от съдебната зала

Когато подсъдимият, частният обвинител, частният тъжител, гражданският ищец или гражданският ответник не спазва реда на съдебното заседание, председателят го предупреждава, че при повторно нарушение ще бъде отстранен от съдебната зала. Ако той продължава да нарушава реда, съдът може да го отстрани от съдебната зала за определено време.

Когато прокурорът, защитникът или повереникът и след предупреждението на председателя продължава да нарушава реда в съдебната зала, съдът може да отложи разглеждането на делото, ако не е възможно да бъде заменен по съответния ред с друго лице без вреда за делото.

Когато други лица нарушават реда, председателят може да ги отстрани от съдебната зала.

Задължително участие на прокурора

Участието на прокурора в съдебното заседание по дела от общ характер е задължително.

Присъствие на подсъдимия в съдебното заседание

По дела с обвинение за тежко престъпление присъствието на подсъдимия в съдебно заседание е задължително. Съдът може да разпореди същият да се яви и по дела, по които присъствието му не е задължително, когато това е необходимо за разкриване на обективната истина.

Когато това няма да попречи за разкриване на обективната истина, делото може да бъде разгледано в отсъствие на подсъдимия, ако:

- не е намерен на посочения от него адрес или е променил същия, без да уведоми съответния орган;
- местоживеенето му в страната не е известно и след щателно издирване не е установено;
- редовно е призован, не е посочил уважителни причини за неявяването си и са изпълнени съответните процедури съгласно НПК;
- се намира извън пределите на Република България и местоживеенето му не е известно, не може да бъде призован по други причини; призован е редовно и не е посочил уважителни причини за неявяването си.

ДЕЙСТВИЯ ПО ДАВАНЕ ХОД НА ДЕЛОТО В СЪДЕБНОТО ЗАСЕДАНИЕ

Решаване на въпроса за даване ход на делото

След откриване на съдебното заседание по делото председателят проверява дали са се явили всички призовани лица и ако някои от тях не са се явили - по какви причини.

Съдебното заседание се отлага, когато не се яви:

- прокурорът;
- подсъдимият, ако явяването му е задължително, освен в случаите, изрично посочени в НПК;
- защитникът, ако не е възможно да бъде заменен с друг, без да се накърни правото на защита на подсъдимия. Ако защитниците са повече от един, неявяването на някой от тях не е основание за отлагане на делото.

Съдебното заседание не се отлага, ако пострадалият или неговите наследници не са намерени на посочения от тях адрес за призоваване в страната. В случаите, когато частният обвинител или неговият повереник, гражданският ищец или неговият повереник, гражданският ответник или неговият повереник не се яви без уважителни причини, съдът разглежда делото в негово отсъствие, а когато не се яви по уважителни причини, съдебното заседание се отлага, освен ако изрично е поискано продължаването му.

Когато делото се отлага поради неявяване без уважителна причина на страна, свидетел или вещо лице, съдът им налага глоба до хиляда лева.

Отстраняване на свидетелите от съдебната зала

След проверка на самоличността на явилите се лица, присъстващите свидетели се отстраняват от съдебната зала до разпита им, с изключение на тези, които участват в производството като частни обвинители, граждански ишци и граждански ответници.

СЪДЕБНО СЛЕДСТВИЕ

Ръководство на съдебното следствие

Съдебното следствие се ръководи от председателя на състава и започва с доклад, в който се посочват основанията за образуване на съдебното производство и предявените граждански искове. На прокурора, на частния тъжител и на гражданския ищец се предоставя възможност да изложат обстоятелствата, включени в обвинението и предявените искове.

Разпит на подсъдимия

След като председателят запита подсъдимия разбира ли в какво го обвиняват, го поканва да даде обяснения по обвинението. Законът дава право на подсъдимия да дава обяснения във всеки момент на съдебното следствие. На подсъдимия се поставят въпроси най-напред от прокурора или частния тъжител, частния обвинител и неговия повереник, гражданския ищец и неговия повереник, гражданския ответник и неговия повереник, другите подсъдими и техните защитници и защитника на подсъдимия. Председателят и другите членове на съдебния състав могат да поставят въпроси на подсъдимия след изчерпване на въпросите на страните.

Разпит на свидетели

Най-напред се разпитват свидетелите, посочени от обвинението, а след това другите свидетели. Когато е необходимо, съдът може да промени този ред.

На свидетелите се задават въпроси по реда, установен по-горе. Страната, която е посочила свидетеля, задава въпросите си преди другите страни.

Разпитаните свидетели не могат да напускат съдебната зала преди приключване на съдебното следствие, освен с разрешение на съда, взето след изслушване на страните.

Разпит на вещо лице

На вещото лице се поставят въпроси, след като се прочете заключението на изготвената от него експертиза. Разпит на вещото

лице може и да не се проведе, ако то не се яви и страните са съгласни с това.

Приключване на съдебното следствие

Когато са извършени всички съдебни следствени действия, председателят на съдебния състав запитва страните имат ли искания за извършване на нови съдебни следствени действия, необходими за обективно, всестранно и пълно изясняване на обстоятелствата по делото. Ако страните не направят искания или направените са неоснователни, председателят обявява съдебното следствие за приключено.

Съдебни прения

След приключване на съдебното следствие съдът пристъпва към изслушване на съдебните прения. Те започват с реч на прокурора, съответно на частния тъжител. След това се дава последователно думата на частния обвинител и неговия повереник, на гражданския ищец и неговия повереник, на гражданския ответник и неговия повереник, на защитника и на подсъдимия.

Страните, които участват в съдебните прения, могат да се позовават само на доказателства, които са били събрани и проверени на съдебното следствие по реда, установен в НПК. Съдът не може да ограничи по време съдебните прения, но председателят на състава може да прекъсне страните, когато те явно се отклоняват по въпроси, които не се отнасят до делото.

Последна дума на подсъдимия

След завършване на съдебните прения председателят дава на подсъдимия последна дума, при която той има възможност да изрази своето окончателно отношение към обвинението. При последната дума подсъдимият не може да бъде подлаган на разпит, нито да бъде ограничаван във времето, но председателят на състава може да го прекъсне, когато той явно се отклонява по въпроси, които не се отнасят до делото.

ПОСТАНОВЯВАНЕ НА ПРИСЪДАТА

След като изслуша последната дума на подсъдимия, съдът се оттегля на тайно съвещание, за да постанови присъдата. Тогава се обсъждат и решават следните въпроси:

- има ли извършено деяние, извършено ли е то от подсъдимия и извършено ли е виновно;

- съставлява ли деянието престъпление и правната му квалификация;
- подлежи ли подсъдимият на наказание, какво наказание да се определи;
- налице ли са основанията за освобождаване от наказателна отговорност по чл. 61, ал. 1 и чл. 78а, ал. 1 от Наказателния кодекс;
- да се освободи ли подсъдимият от изтърпяване на наказанието, какъв да бъде изпитателният срок при условно осъждане, а в предвидените от закона случаи - каква възпитателна мярка да се наложи;
- какъв първоначален режим за изтърпяване на наказанието лишаване от свобода да се определи;
- на кого да се възложи възпитателната работа с подсъдимия в случаите на условно осъждане;
- да се уважи ли гражданският иск и в какъв размер;
- какво да стане с веществените доказателства;
- на кого да се възложат разноските по делото и т.н.

Признаване на подсъдимия за виновен

Присъдата не може да почива на предположения. Съдът признава подсъдимия за **виновен**, когато обвинението е доказано по несъмнен начин.

Признаване на подсъдимия за невинен

Съдът признава подсъдимия за **невинен**, когато не се установи, че деянието е извършено, че е извършено от подсъдимия или че е извършено от него виновно, както и когато деянието не съставлява престъпление. Оправдателната присъда не може да съдържа изрази, които поставят под съмнение невинността на оправдания.

Обявяване на присъдата

Присъдата се обявява от председателя незабавно, след като е подписана от всички членове на състава на съда. Когато изготвянето на мотивите към нея е отложено, председателят обявява само диспозитива и срока за изготвяне на мотивите.

ВЪЗЗИВНО ПРОИЗВОДСТВО

Предвидената в закона възможност за обжалване на постановените от различните съдилища актове е допълнителна гаранция за правата на гражданите. Въззивно производство се образува, когато някоя от страните не е удовлетворена (изцяло или отчасти) от постановления от първоинстанционен акт и в законоустановения петнадесетдневен срок обжалва същия пред по-горна инстанция. Въззивната инстанция проверява изцяло правилността на присъдата, независимо от основанията, посочени от страните. Тя може да отмени или измени присъдата и в необжалваната част, а също и по отношение на лицата, които не са подали жалба, ако има основания за това.

Присъдите и решенията на районните съдилища се обжалват пред съответния окръжен съд, а тези на окръжните съдилища - пред съответния апелативен съд. Жалбите или протестите против първоинстанционните решения и присъди се подават чрез съда издал атакувания акт, като същите трябва да бъдат в писмена форма и да отговорят на определени изисквания, подробно изложени в НПК.

В случай, че депозираните жалба или протест отговарят на законовите норми, съдът изпраща преписи от тях на другата страна в спора, която в определен срок може да подаде писмено възражение. След изтичане на определените в процесуалните закони срокове, делото заедно с жалбите или протеста и с евентуалните отговори или възражения се изпращат на съответния горестоящ съд.

След образуване на делото пред по-горната инстанция, въззивният съд извършва проверка на допустимостта на жалбите, произнася се по допускане на посочените от страните нови доказателства и насрочва делото за разглеждане в **открито заседание** с призоваване на страните.

При разглеждане на делата като **въззивна инстанция** съдът заседава в състав от **трима съдии**. В хода на производството се докладват жалбите и съответно - отговорите и възраженията, ако са постъпили такива. При положение, че съдът допусне събирането на нови доказателствата, това става по общите правила, като при необходимост гледането на делото се отлага.

След изчерпване на посочените процедури съдът пристъпва към изслушване на съдебните прения, при които страните излагат своите съображения по атакувания съдебен акт и правят искания за отмяна, изменение или потвърждаване на същия. Както при първоинстанционното, така и при въззивното наказателното производство, след изслушване на съдебните прения подсъдимият има право на последна дума.

Правомощия на въззивния съд

Въззивният съд може:

- да отмени присъдата и да върне делото за ново разглеждане на първоинстанционния съд;
- да отмени първоинстанционната присъда и да постанови нова присъда;
- да измени първоинстанционната присъда;
- да отмени присъдата и да прекрати наказателното производство в случаите предвидени от закона;
- да спре наказателното производство в случаите, когато са налице законови основания за това;
- да потвърди първоинстанционната присъда.

Срок за изготвяне и обявяване на решението

Решението на въззивната инстанция заедно с мотивите се изготвя не по-късно от тридесет дни от съдебното заседание, в което делото е обявено за решаване, а по дела, които представляват фактическа или правна сложност – не по-късно от шестдесет дни.

Решението заедно с мотивите се обявява в съдебно заседание с призоваване на страните или им се съобщава писмено, че е изготвено.

КАСАЦИОННО ПРОИЗВОДСТВО

Постановените във въззивните производства актове подлежат на обжалване с **касационна жалба** или **протест**. Съгласно процесуалните норми обаче, не всички актове на въззивните съдилища - окръжни или апелативни, подлежат на касационно обжалване (виж *глава 23 от НПК*).

Касационните жалби и протести се подават чрез съда, който е постановил въззивното решение или присъда, като се прилагат преписи според броя на заинтересованите страни. След изтичане на установените в НПК срокове, делото се изпраща на по-горната инстанция.

Правомощия на касационната инстанция при постановяване на решение

След разглеждане на подадената жалба и протест касационната инстанция може да:

- остави в сила присъдата или решението;
- отмени присъдата или решението и да прекрати или спре наказателното производство, или да оправдае подсъдимия в предвидените от закона случаи;
- отмени присъдата или решението, да оправдае подсъдимия и да му наложи административно наказание, когато извършеното деяние се наказва по административен ред в предвидените в особената част на Наказателния кодекс случаи или когато деянието съставлява административно нарушение, предвидено в закон или указ;
- измени присъдата или решението;
- отмени присъдата или решението изцяло или отчасти и да върне делото за ново разглеждане.

Решенията на касационната инстанция се изготвят съгласно посочените в закона правила и срокове и **не подлежат на обжалване**.